

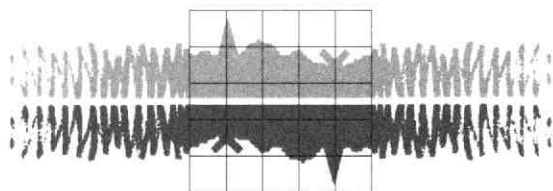
Het landschap van Mandron

MARTINE BUSZ & HÉLÈNE HINE, LANDSCHAPSBEHEER UTRECHT

*Heidelandschap
met Koeheuvels*

Grafheuvels, houtwallen, een 12e eeuwse beek, een even oud hooiland, 17e eeuwse 'birkten' en 19e eeuwse Koeheuvels en heidevelden: het grondgebied van het huidige Maarn is rijk aan historische landschapselementen. Door herstelplannen keren ze zichtbaar terug in wat eens de buurtschap Mandron heette.

Landschapsbeheer Utrecht

Maarn is een vrij jonge gemeente aan de oostzijde van de Utrechtse Heuvelrug. Pas in de jaren twintig van de vorige eeuw is door het bouwen van het zogenaamde tuindorp de kern van het dorp ontstaan. De geschiedenis van Maarn gaat echter ver terug, zelfs tot 1028. Dan wordt er

geschreven over een buurtschap Mandron dat ressorteerde onder het zeer oude Leusden. De sporen van bewoning zijn nog ouder. Bij Maarn zijn verschillende grafheuvels gevonden, zoals aan de Buurtsteeg en bij Den Treek. De oudste bewoning lag op acht meter boven NAP, op dezelfde hoogtelijn als de grafheuvels. Tot ongeveer 1700 bevond zich een strook van tien tot twintig woningen ook grotendeels op deze historische bewoningslijn.

Van de oudste bewoning is door de aanleg van de spoorlijn en de uitbreiding van het dorp weinig overgebleven. Toch zijn de verschillende ontginningen in het

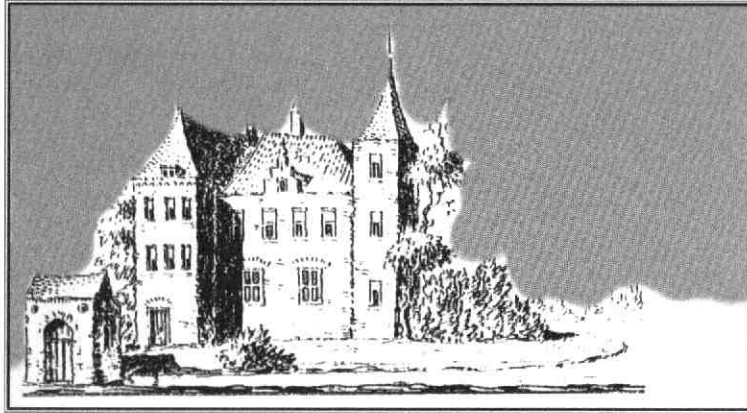
dorp nog bijzonder gaaf aanwezig. Met name de Maarnse Meent is nog zeer duidelijk te herkennen als aparte ontginning die zich uitstrekt aan de rand van de Heuvelrug, dus in de lage gronden van de vallei.

Rijke hooilanden

De Maarnse Meent is waarschijnlijk al vanaf de 13e of 14e eeuw in gebruik geweest als gemeenschappelijke weide voor het buurtschap dat toen 'Mandron' genoemd werd. Later functioneerde de Meent lange tijd als hooiland voor de boeren uit Maarn. Deze hooilanden waren enorm rijk aan bloemen en grassoorten en werden ook wel blauwgraslanden genoemd. Onder meer door de toepassing van kunstmest is deze soortenrijkdom de laatste honderd jaar op de meeste plaatsen verdwenen.

Het landschap van Mandron

Het goed Ter Schuere

Daarnaast rukt gras steeds meer op door het intensieve gebruik van de landbouwgronden en het zaaien van eentonige grasmengsels zoals Engels raaigras.

Tegenwoordig is de Maarnse Meent gelukkig nog vrij goed als aparte ontginning in het landschap te herkennen. In een deel van de Maarnse Meent is vorig jaar een uniek natuurherstelproject uitgevoerd. De bovenlaag is afgegraven, zodat het overgebleven schrale gebied weer teruggebracht is in de staat van ongeveer honderd jaar geleden. De oorspronkelijke verkaveling van de Meent is hierbij in takt gebleven. Na verloop van tijd zal er weer een grote soortenrijkdom aan flora en fauna in dit natuurontwikkelingsgebied ontstaan en is er een historisch stukje hooiland teruggewonnen.

Birkt of driest

Precies op de grens van de Meent en de Heuvelrug is een zogenaamde steilrand aanwezig met een hoogteverschil van een à twee meter. In 1130 hebben monniken van het bisdom Utrecht langs deze steilrand - als eerste ingreep in het landschap - de beek de Heigraaf gegraven.

Tussen de Meent en het oude buurtschap Mandron of Man-

dron bevond zich een uitgestrekte heide. Tussen 1640 en 1680 is deze heide ontgonnen als birktontginning. Een birkt of driest is een nat, drassig onland; dus een woeste, nog niet in cultuur gebrachte grond. Dit gebied heet nog steeds De Birk.

Daarna zijn er in deze streek geen grote ingrepen in het landschap meer geweest, zodat deze ontginningen nog bijzonder gaaf in het landschap aanwezig zijn. Dit geldt ook voor alle houtwallen en bijbehorende dubbelzijdige greppels.

Eén strook langs de Heigraaf heeft een nog oudere ontginningsgeschiedenis: hier bevond zich in de Middeleeuwen het goed Ter Schuere (later Eykelenburg). Van deze versterkte boerderij zijn afbeeldingen bewaard gebleven waarop een huis met toren en grachten langs de Heigraaf te zien zijn. Dit huis was een van de eerste versterkte huizen in de regio.

Koeheuvels

Nog maar honderd jaar geleden was het grootste deel van Maarn omringd door uitgestrekte heidevelden. Dit heidelandschap was ontstaan door de eeuwenoude schapencultuur. Schapen vreten de jonge planten op en de heide werd hierdoor in stand gehouden.

Door deze begrazing en afplaggen ontstond een prachtig heidegebied met vele zandverstuivingen.

In de 20e eeuw is de Heuvelrug en daarmee de uitgestrekte heide geleidelijk aan bebost en zijn de schapen verdwenen. Zo is een einde gekomen aan een lange periode van dit cultuurlandschap. Restanten van heide en zandverstuiving, de zogenaamde Koeheuvels, bevonden zich tot in de jaren vijftig ten noorden van het huidige dorp Maarn. Door opslag van bomen en geleidelijk dichtgroeien zijn deze heuvels vrijwel verdwenen.

Gemeente Maarn en Landschapsbeheer Utrecht hebben een herstelplan opgesteld om het bijzondere karakter van de Koeheuvels weer terug te brengen. Dit kan allereerst door de opslag van bomen en struiken van de laatste dertig jaar te verwijderen. Daarnaast wordt in een groot deel ook de voedselrijke humuslaag verwijderd. Een schrale, voedselarme bodem biedt ruimte voor een kleurenpracht van heide met een evenwichtig en rijk dierenleven.

Toen dit herstelplan in 1997 van start ging, was er kritiek op de forse ingreep in het gebied. Het op grote schaal terugkeren van de bijna verdwenen heide leidde bij omwonenden en betrokkenen uiteindelijk tot groot enthousiasme. Dit jaar is het laatste deel van de Koeheuvels hersteld, zodat na vier jaar het gehele gebied in de oorspronkelijke staat is teruggebracht.

Landschapsbeheer Utrecht en de gemeente Maarn zullen in de toekomst nog wel moeten ingrijpen door jonge opslag van bomen en struiken te verwijderen. Omdat er geen schapen lopen zal het gebied anders binnen vijftig jaar - als de natuur haar gang gaat - opnieuw in bos veranderd zijn.